

CHRONICA

К 60-летию Михая Кочиша

Профессору Михая Кочишу, заведующему Институтом славистики Сегедского университета в июле текущего года исполнилось 60 лет. Юбиляр родился 4 июля 1955 г. в городе Мезётур. Среднюю школу он окончил в будапештской Гимназии им. Михая Фазекаша в классе с математическим уклоном. Первый университетский диплом Михай Кочиш получил по русскому языку и литературе и по истории русского языка в 1979 г. на Историко-филологическом факультете Университета им. Аттилы Йожефа, а второй – по украинскому языку и литературе – в 1984 г. на Историко-филологическом факультете Университета им. Лоранда Этвеша. Он получил докторскую степень по языкознанию в Сегеде в 1996 г., а в 2005 г. защитил диссертацию на соискание звания доктора в Университете им. Лоранда Этвеша. В 2010 г. ему было присвоено звание доктора Венгерской академии наук. Кроме русского и украинского Михай Кочиш владеет (на среднем уровне) и французским и итальянским языками.

С 1990 г. он занимал должность старшего преподавателя (адъюнкта) тогдашней Кафедры славянской филологии (теперь Институт славистики). С 1997 г., после присвоения ему звания доцента, Михай Кочиш стал заведующим Кафедрой славянской филологии, вновь сформированной в рамках Института славистики. С тех пор его дважды переизбирали на эту должность. С 2007 г. он также является директором Института славистики. В июле 2011 г. Михай Кочиш получил звание профессора.

Когда наш юбиляр занимал должность заместителя заведующего кафедрой, в его главную задачу входило руководство процессом введения трех новых славянских специальностей – болгарской, сербской и украинской (руководителем последней с самого начала был именно он). Эти специальности существуют в Сегедском университете с 1993 г. С 2004 по 2008 гг., продолжая деятельность предыдущего директора института доцента Иштвана Феринца, наш юбиляр координировал работу согласительного форума по славистике, занимавшегося разработкой требований программ обучения в рамках болонской системы. Михай Кочиш является руководителем бакалаврской специальности «Славистика» в Сегедском университете с 2006 г., а с сентября 2010 г. – и магистерской специальности «Славистика». Кроме того, во время выпускных экзаменов он исполняет обязанности председателя экзаменационной комиссии по украинскому языку и литературе в Сегедском университете, а в Университете им. Лоранда Этвеша – внешнего наблюдателя подобной комиссии. В 2001 г. он как член-основатель принимал участие в разработке программы по специальности «Историческая славистика» новой сегедской докторской школы лингвистики. В настоящее время Михай Кочиш является руководителем этой программы.

Своей основной преподавательской задачей профессор Кочиш считает обучение истории русского и украинского языков, но он преподает и диалектологию украинского языка и старославянский язык. Начиная с введения болонской системы

обучения он читает лекции по предмету «Славянские народы и языки», а несколько лет тому назад он начал читать лекции и по предмету «История и культура славян (украинцы)». Семинары, проводимые профессором, охватывают широкую тематику, в которую входят история письма, история украинской орфографии, история русского языка, чтение древних памятников славянской письменности.

Научные исследования Михая Кочиша также связаны с историей восточнославянских языков, в особенности с источниками. Еще будучи студентом, он участвовал в общевенгерских конференциях НСО, причем в 1977 г. ему присудили первый приз. Темой его первой дипломной работы послужил морфологический анализ текста древнерусской церковнославянской рукописи 1270 г. (т. н. Новгородского евангелия). Позже Михай Кочиш стал все в большей степени интересоваться письменными памятниками украинского языка; как в своей второй дипломной работе, так и в докторской диссертации он занимался языковыми особенностями Скотарского учительного евангелия, украинского гомилярия конца XVI в. Таким образом он стал полноценным членом сегедской школы палеославистики, основанной профессором Имре Х. Тотом.

В период с 1997 по 2003 гг. Михай Кочиш издал, вместе с комментариями и отчасти с дополнительными статьями, тексты трех украинских языковых памятников, хранимых в Венгрии. В 2008 г. вышло в свет произведение, подытоживающее описание и орфографические анализы украинских церковных рукописей XVI в., находящихся на территории Венгрии. Эту работу он подал как диссертацию на соискание ученой степени доктора академии наук, а в 2010 г. успешно защитил ее.

Наш юбиляр регулярно публикует свои работы, начиная с 1981 г. Среди них особое место занимают пять самостоятельных томов: алфавитный указатель начальных слов старославянских евангельских стихов, Скотарское учительное евангелие и издание текста Сегедской минеи в трех частях, монография о Лейтанской минее, обнаруженной в 2002 г., и, наконец, уже упомянутая суммарная работа, описывающая двенадцать рукописей. Все эти книги являются томами научной серии *Bibliotheca Slavica Savariensis*. Михай Кочиш был одним из составителей трехтомного словаря, содержащего лексический материал памятников древнерусского извода старославянского языка XI–XII вв. (под руководством И. Х. Тота) и соавтором монографии о среднеболгарском евангелии XIII–XIV вв. (Будапештское евангелие). Он был членом авторского коллектива, под чьим руководством была издана книга о языке и традиционной культурной жизни украинцев с австрийской и венгерской точек зрения. Наш юбиляр является соавтором двух пособий для вузов: учебника украинского языка и хрестоматии по истории украинского языка. Кроме перечисленных выше работ следует отметить и публикации профессора, посвященные истории восточнославянских заимствованных слов в венгерском, и венгерских слов, встречающихся в восточнославянских источниках.

Михай Кочиш поддерживает профессиональную связь с профессором В. В. Нимчуком, заведующим Отделом истории и грамматики украинского языка Национальной академии наук Украины, который позже занял должность директора Института языкознания НАН Украины. Предисловие к изданию Скотарского учительного евангелия написал именно профессор Нимчук. Два года (2004–2005) юбиляр проработал в международной исследовательской группе под руководством Михаэля Мозера, профессора Венского университета, и Андраша Золтана, профессора Университета им. Лоранда Этвеша. Результатом этого сотрудничества стало упомянутое выше австрийско-венгерское издание.

В рамках докторских школ Сегедского университета и Университета им. Лоранда Этвеша профессор Кочиш регулярно принимает участие в работе различных экзаменационных комиссий, пишет заключения и отзывы.

С 1990 г. он участвовал примерно в сорока конференциях в Венгрии и за рубежом. В том числе он читал доклады на трех конгрессах в Украине (Львов, 1993; Одесса, 1999; Черновцы, 2002). С 1991 по 2005 гг. Михай Кочиш исполнял обязанности секретаря Венгерской ассоциации украинистов, а с 2000 г. работает руководителем Венгерского института украинистики при Державном самоуправлении украинцев Венгрии. Далее, он также является главным организатором семи конференций по украинистике в Сегеде (1996, 1999, 2002, 2005, 2008, 2011 и 2014 гг.) и редактирует периодику *Hungaro-Ruthenica*.

Начиная с мая 2014 г. Михай Кочиш исполняет и обязанности директора Отдела по языкознанию и литературоведению Сегедской комиссии Венгерской академии наук. В период с 2002 по 2005 гг. он получал научную стипендию «Иштван Сечени». В течение нескольких циклов наш юбиляр был членом факультетского совета и факультетской комиссии для обучения на Историко-филологическом факультете Университета им. Аттилы Йожефа, а сейчас участвует в работе Экономической комиссии, является членом хабилитационной комиссии по языкознанию.

Профессор Кочиш пользуется большим уважением своих коллег и студентов, так как он всегда терпеливо выслушивает их, всегда готов помочь, и обращает должное внимание на возникающие проблемы в обучении или исследовательской работе. Его общеизвестное чувство юмора часто выручает даже в самых проблематичных или неприятных ситуациях и способствует созданию дружной, гуманной атмосфере в нашем институте. Поздравляем его по случаю круглого юбилея и желаем ему крепкого здоровья, всяческих успехов на поприще украинистики и славистики, счастья в личной жизни и неиссякаемой энергии в деле продолжения славных традиций нашего университета.

Габор Л. Балаж

Список научных трудов Михая Кочиша

1980

[Рец. на:] Tanszéki acta. *Szegedi Egyetem*, 1980. február 12. 8.

1981

О форме *no mѣстамъ* в Новгородском евангелии 1270 г. *Dissertationes Slavicae XIV*. Szeged, 1981. 295–298.

1982

Украинский гомилярий 1588 года I. Предварительные сведения. *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica XV*. Szeged, 1982. 141–146.

[Рец. на:] Ткач Ф. Є. Палеографічно-правописні та фонетико-морфологічні особливості мови українських ділових документів XVII ст. *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica XV*. Szeged, 1982. 261–265.

[Рец. на:] Szlavisztikai acta. *Szegedi Egyetem*, 1982. szeptember 22. 5.

1983

За членуването на собствените имена в българския и унгарския език. *Съпоставително езиковедие VIII. № 3.* София, 1983. 60–62.

Az evangéliumi verskezdetek óbolgár nyelvű betűrendes mutatója. *Dissertationes Slavicae. Supplementum.* Szeged, 1983. 171–178.

1989

Az 1588. évi homiliárium nyelvi sajátosságai. Egyetemi doktori értekezés [Докторская диссертация]. Szeged, 1989.

Szótár-index az óbolgár nyelv XI–XII. századi orosz másolatú emlékeihez I–III. Szerkesztő: H. Tóth Imre. Szeged, 1989–1995.

1990

К истории церковнославянского языка на Украине. *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica XXI.* Szeged, 1990. 333–338.

1991

К графико-орфографическому анализу церковнославянских рукописей. *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica XXII.* Szeged, 1991. 137–146.

1992

Polonizmusok és vélt polonizmusok. *Polono-Hungarica 6. Nyelvészet – Irodalom – Történelem – Kultúrtörténet.* Budapest, 1992. 50–53.

1993

Описание Украинского гомилярия 1588 года. В кн.: *Другий міжнародний конгрес україністів. Доповіді і повідомлення. Мовознавство.* Львів, 1993. 26–28.

A magyar nyelv néhány szavának történetéhez – ukrán oklevelek alapján. In: *Magyarok és szlávok.* Szeged, 1993. 415–421.

Mitől friss egy tudományos munka? *Aetas* 1993/2: 185–188.

1994

A Register of Initial Words in Gospel Verses Based on Old Church Slavic Records. (Bibliotheca Slavica Savariensis I.) Szombathely, 1994.

К вопросу об удлинении полногласных [o] и [e] в украинском языке. *Bibliotheca Slavica Savariensis II.* Szombathely–Szeged, 1994. 33–36.

К истории двух славянских заимствований в венгерском языке (*gerezd, mázsa*). *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica XXIII.* Szeged, 1994. 159–163.

Среднеболгарские черты в орфографии Сегедской минеи. *Hungaro-Bulgarica V.* Szeged, 1994. 175–183.

H. Tóth Imre, Kocsis Mihály: A magyar nyelv szláv jövevényszavai adatbázis létrehozása. In: *II. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia 1992.* Veszprém, 1994. 56–60.

Ukránok [címszó]. In: Kristó Gyula (szerk.): *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század).* Budapest, 1994. 699.

1995

- A Szegedi Minea protográfjai. In: H. Tóth Imre (szerk.): *Az ortodoxia története Magyarországon a XVIII. századig*. Szeged, 1995. 77–83.
- Egy szó történetéhez ('sál'). *Polono-Hungarica 7. Nyelvészet – Irodalom – Történelem – Kultúrtörténet*. Budapest, 1995. 89–92.
- Текст. В кн.: Имре Х. Тот: *Древнейшая русская часть Саввиной книги*. Сегед, 1995. 27–52.
- Сегедская минея – рукопись XVI–XVII веков. In: *Nemzetközi Szlavisztikai Napok V. Szombathely*, 1995. 488–496.

1996

- Сегедские листки. In: *Rozprawy Komisji Językowej XLI*. Łódź, 1996. 33–44.
- Церковнославянские рукописи в Сегеде. *Studia Paleoslavica I*. Szeged, 1996. 163–167.
- Из истории сегедской белорусистики. *Hungaro-Alboruthenica 1996*. Budapest, 1996. 7–9.
- Белорусское языкознание в Сегеде (до 1996 года). *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica XXIV*. Szeged, 1996. 159–163.

1997

- Скотарське учительне євангеліє – український гоміліар 1588 року*. Текст рукопису підготував і видав: Мігай Кочіш. З передмовою проф. Василя Німчука. (Bibliotheca Slavica Savariensis IV.) Szombathely, 1997.
- К изучению церковнославянской рукописи в библиотеке Лодзинского университета. In: *Interferencje w językach i dialektach słowiańskich*. Łódź, 1997. 99–109.
- Sor fölötti jelek a Szegedi Mineában. In: Udvari István (szerk.): *Tanulmányok az ukrán és ruszin filológia köréből*. (Studia Ukrainica et Rusinica Nyiregyháziensia 5.) Nyiregyháza, 1997. 213–244.

1998

- H. Tóth Imre, Kocsis Mihály: *Ukrán nyelvtörténeti szöveggyűjtemény*. Szeged, 1998.
- Az 1588. évi ukrán homiliáriumról. *Hungaro-Ruthenica I*. Szeged, 1998. 169–174.
- К вопросу изучения украинских говоров. In: *A Litván Nagyfejedelemség és a mai Közép-és Kelet-Európa nyelvei: analógiák és folytonosság*. Budapest, 1998. 39–40.
- Деловые документы как источники изучения украинских говоров. In: *VI. Međunarodni slavistički dani*. (Bibliotheca Croatica Hungariae. Knj. 3/2.) Sambotel–Pečuh, 1998. 291–299.

1999

- The Szeged Minea. A Cyrillic Manuscript from the Late 16th Century*. Part One. A text edition by Mihály Kocsis. (Bibliotheca Slavica Savariensis VI/1.) Szombathely, 1999.
- Зубов М. І., Кочіш М. *Навчальні тексти і діалоги з української мови для початківців*. Сегед, 1999.
- К вопросу о переводе учительных евангелий. In: *Rektrospektívne a perspektívne pohľady na jazykovú komunikáciu*. I. diel. Banská Bystrica, 1999. 176–179.

Употребление глагольных форм в переводе Библии (на украинском материале второй половины XVI века). In: *Ötvenéves a szegedi szlavisztika. Пятьдесят лет сегедской славистике*. Szeged, 1999. 289–296.

К изучению истории украинских говоров. *Studia Russica* XVII. Budapest, 1999. 40–42.

2000

The Szeged Minea. A Cyrillic Manuscript from the Late 16th Century. Part Two. A text edition by Mihály Kocsis. (Bibliotheca Slavica Savariensis VI/2.) Szombathely, 2000.

О грамматических средствах перевода Библии на т. н. простую мову. In: *Regulacyjna funkcja tekstów*. Łódź, 2000. 310–317.

До вивчення іменникових форм староукраїнської мови. *Studia Russica* XVIII. Budapest, 2000. 107–114.

2001

The Szeged Minea. A Cyrillic Manuscript from the Late 16th Century. Part Three. A text edition by Mihály Kocsis. (Bibliotheca Slavica Savariensis VI/3.) Szombathely, 2001.

Глагольные формы в Скотарском учительном евангелии 1588 г. In: *Jazyková komunikácia v 21. storočí*. Banská Bystrica, 2001.

Дополнения к описанию Сегедских листков. *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica* XXV. Szeged, 2001. 165–168.

Зошити Сегедської мінеї. *Hungaro-Ruthenica* II. Szeged, 2001. 183–189.

Az ukrán bibliafordítások nyelvtani eszközeiről. *Hungaro-Slavica 2001*. Budapest, 2001. 104–108.

2002

Предыстория Сегедской миinei. In: *Cirill és Metód példáját követve... Tanulmányok H. Tóth Imre 70. születésnapjára*. Szeged, 2002. 235–237.

Лейтанская миinea. *Studia Slavica Savariensia* 2002/1–2: 384–389.

2003

Лейтанская миinea. Исследования и текст. (Bibliotheca Slavica Savariensis VIII.) Szombathely, 2003.

Будапештское евангелие. Среднеболгарский памятник XIII–XIV вв. Ред. Й. Заимов, И. Х. Тот и Г. Л. Балаж. Сегед, 2003.

Спостереження за правописом у Скотарському учительному евангелії. *Studia Russica* XX. Budapest, 2003. 209–213.

Содержание Лейтанской миinei. *Studia Slavica Savariensia* 2003/1–2: 209–210.

[Рец. на:] Egy hézagpótló bibliográfia. *Aetas* 2003/1: 200–202.

2004

К изучению наследия Константина Преславского (на украинском материале XVI в.).

In: *Преславска книжовна школа*. Т. 7. София, 2004. 114–122. [Второе издание: Шумен, 2004. 127–135.]

2005

Сегедська мінея як джерело вивчення історії мови. *Studia Russica* XXII. Budapest, 2005. 14–18.

Десять лет новым славянским специальностям. *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica* XXVI. Szeged, 2005. 147–148.

2006

Міч. *Hungaro-Ruthenica* III. Szeged, 2006. 203–205.

2007

«Евфимиевская» правописная реформа как создание нормализованного для всех православных славян литургического языка. In: *Zbornik materiálov zo 6. medzinárodnej vedeckej konferencie o komunikácii. Kontinuitné a diskontinuitné otázky jazykovej komunikácie*. Banská Bystrica, 2007. 63–67.

Изменение в значении формы написания: от способа отражения языкового явления до характерной черты правописания. In: *Diachronia w badaniach nad językiem i w dydaktyce szkoły wyższej* II. (Rozprawę Komisji Językowej 52.) Łódź, 2007. 83–90.

К изучению двух рукописей XVI века из библиотеки Дебреценского университета. *Studia Hungaro-Bulgarica* I. Szeged–Sumen, 2007. 179–183.

Употребление омеги в украинских рукописях XVI в. *Studia Slavica Hung.* 52 (2007): 235–240.

Наблюдения над правописанием Марияповчанского кодекса. *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica* XXVII. Szeged, 2007. 85–91.

Способы обозначения звукосочетания *j+i* в украинских рукописях XVI в. *Studia Slavica Savariensis* 2007/1–2. VIII. *Nemzetközi Szlavisztikai Napok*. Szombathely, 2007. 232–236.

A Nagylétei Apostol. Rövid leírás és helyesírási elemzés. In: *A bulgarisztika ma. Eredmények és távlatok*. (Opera Slavica Budapestinensia. Symposia Slavica.) Budapest, 2007. 13–24.

2008

Tizenhatodik századi ukrán egyházi kézirataink és helyesírásuk. (Bibliotheca Slavica Savariensis X.) Szombathely, 2008.

К определению места возникновения украинских рукописей. *Studia Hungaro-Bulgarica* II. Sumen–Szeged, 2008. 201–206.

Опис українських церковних книг, які зберігаються в Будапешті та Сегеді. In: *Die Ukrainer (Ruthenen, Russinen) in Österreich-Ungarn und ihr Sprach- und Kulturleben im Blickfeld von Wien und Budapest*. (Slavische Sprachgeschichte 4.) Wien–Berlin, 2008. 173–185.

A Sárospataki Evangélium helyesírásáról. *Hungaro-Ruthenica* IV. Szeged, 2008. 103–109.

2009

«Евфимиевские» правила и употребление еров в XVI веке. В кн.: *Българският език и литература на кръстопътя на културите* II. Szeged, 2009. 15–21.

- Найхарактерніші мовні особливості українських церковних рукописів XVI ст. *Studia Russica* XXIII. Budapest, 2009. 117–121.
- Четвероевангелия XVI в. в г. Ниредьхаза. Отрывки из рукописного собрания Греко-католической духовной академии им. Святого Афанасия. *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica* XXVIII. Szeged, 2009. 45–77.
- [Рец. на:] Magyar–fehérorosz szótár. Szerk. Hollós Attila és Larisza Sztankevics. Выгорска-беларускі слоўнік. Пад рэдакцыяй Атылы Голаша і Ларысы Станкевіч. Nyíregyháza, 2007. *Studia Russica* XXIII. Budapest, 2009. 333–334.
- [Рец. на:] Миклас Х., Тасева Л., Йовчева М. Берлински сборник. Среднобългарски книжовен паметник от началото на XIV век с допълнения от други ръкописи. София–Виена, 2006. *Studia Slavica Hung.* 54 (2009): 452–454.
- [Рец. на:] Cleminson R., Moussakova E., Voutova N. (eds.): Catalogue of the Slavonic Cyrillic Manuscripts of the National Széchényi Library. (CEU Medievalia 9.) Budapest, 2006. *Studia Slavica Hung.* 54 (2009): 454–456.

2010

- Українське та білоруське мовознавство в Сегеді. В кн.: *Волинь–Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем.* № 22. Житомир, 2010. 130–135.
- Употребление юсов в украинских рукописях XVI в. *Studia Slavica Hung.* 55 (2010): 319–331.
- Надстрочные знаки в рукописях XVI века. *Studia Slavica Savariensia* 2010/1–2: 249–253.
- Due opere stampate per i ruteni (la cosiddetta Bibbia di Bacsinszky ed il Catechismo di Kutka) e le ricerche recenti. *Folia Athanasiana* 12. Nyíregyháza, 2010. 77–82.

2011

- Значение тырновской реформы в истории украинского правописания. В кн.: *Българският език и литература в славянски и в неславянски контекст.* Szeged, 2011. 53–57.
- Декілька зауважень до історії українського правопису. *Hungaro-Ruthenica* V. Szeged, 2011. 111–119.
- О русинском как литературном языке. In: Zoltán András (szerk.): *In memoriam István Udvari (1950–2005).* A 2010. május 25–26-i nyíregyházi emlékkonferencia anyaga. Nyíregyháza, 2011. 189–195.
- Mychajlo Maksymovyč helyesírásáról. *Studia Slavica Savariensia* 2011/1–2: 177–179.
- Vergilius és az ukrán helyesírás. In: *Corollarium. Tanulmányok a hatvanöt éves Tar Iboyla tiszteletére.* Szeged, 2011. 131–134.

2012

- Egy elfeledett professzor. Adalékok az ukrán helyesírás történetéhez. In: *Legendák, kódexek, források. Tanulmányok a 80 esztendő H. Tóth Imre tiszteletére.* Szeged, 2012. 143–145.
- Ezra. In: *Költők, képek, detektívek, piritós és fordítások. Írások Novák György tiszteletére. Poets, spies, detectives, pieces of toast, and translations. Essays in honor of György Novák.* Szeged, 2012. 135–137.

Михайло Максимович: етимологіст чи фонетик? *Hungaro-Ruthenica* VI. Szeged, 2012. 93–96.

О правописании И. Котляревского и определении его места в истории украинской графики и орфографии. *Slavica* 41. Debrecen, 2012. 107–110.

[Рец. на:] Чуба Г. Українські рукописні учительні Євангелія. Дослідження, каталог, описи. Київ–Львів, 2011. *Studia Slavica Hung.* 57 (2012): 462–464.

2013

Ошибка переписчика церковнославянского текста: отражение его языка? *Studia Slavica Hung.* 58 (2013): 103–114.

The recently found folio of the Szeged Minea. *Studia Slavica Hung.* 58 (2013): 387–390.

„Oroszbarát” és „szakadár” jelenségek az ukrán helyesírás történetében. In: Tóth Szergej (szerk.): *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében* (MANYE 9.) Budapest–Szeged, 2013. 221–223.

2014

Українские рукописи в Венгрии. Исследования по Скотарскому учительному евангелию и Сегедской минее XVI века. Сегед, 2014.

Hány XVI. századi ukrán egyházi kézirat van Magyarországon? В кн.: *Українсько-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність.* Ужгород, 2014. 31–37.

Két, ruszinok számára nyomtatásban megjelent mű (az ún. Bacsinzky-biblia és a Kutka-féle katekizmus) és a legújabb kutatások. In: *Bacsinzky András munkácsi püspök.* (Collectanea Athanasiana I/6.) Nyíregyháza, 2014. 131–135.

2015

Кириллические рукописи Национальной библиотеки им. Сечени и болгаристика.

В кн.: *Българският език и литература в европейското културно пространство. Традиции и перспективи.* Международна научна конференция, Сегед, 26–27 май 2011 г. Szeged, 2015. 23–26.

До 80-річчя Іштвана Ковтюка

11 січня 2014 року відомому угорському мовознавцю Іштвану Ковтюку виповнилося 80 років. Скромна постать освіченої високоінтелегентної людини, неабиякий дослідницький талант, людяність та ширість душі вражають. Відданість науці та сумлінне служіння рідній мові – ось основне покликання ученого, неординарного спеціаліста, який по праву може пишатися набутим досвідом та професійними досягненнями. Упродовж кількох десятиліть Іштван Ковтюк навчав молоде покоління шанувати рідний край, плекати рідну мову та культуру, водночас працюючи як науковець, освітянин, перекладач, автор шкільних підручників.

Народився Іштван Ковтюк 11 січня 1934 року в селі Ратівці (угорська назва – Nagyrát) колишнього комітату Унг (Ужгородського району Закарпатської області), яке в той час входило до складу Чехословаччини, там же здобув початкову освіту. У 1949 році вступив до педагогічного училища в місто Мукачево (до 1950 року педучилище функціонувало в Хусті), а в 1953 році отримав диплом за спеціальністю

«учитель початкових класів». Відтак навчався в педагогічному інституті в Ужгороді, обравши спеціальність «угорська філологія». Незабаром педінститут було реорганізовано, тож навчання продовжив в Ужгородському державному університеті, де в 1958 році отримав диплом філолога, викладача російської мови та літератури. А далі розпочалася праця в редакції газети «Закарпатська правда», пізніше – в обласному радіо. У 1963 році, коли було відкрито відділення угорської філології в Ужгородському університеті, став викладачем кафедри угорської мови та літератури. Понад 30 років у цьому закладі викладав різні дисципліни: сучасну угорську мову (морфологію та синтаксис), діалектологію, історичну граматику угорської мови, різні спецкурси з угорського мовознавства (цей перелік свідчить про обшир знань доцента Ковтюка з угорської лінгвістики). В УжДУ працював до 1994 року. А з 1997 року став завідувачем кафедри філології новоствореного вищого навчального закладу – Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II, де працює і зараз.

За період активної діяльності Іштван Ковтюк створив чимало: наукові дослідження, освітницька, організаторська та перекладацька робота, вагомий внесок у розвиток української та угорської лексикографії – це перелік лише найосновніших здобутків науковця, перекладача, викладача.

Із середини 60-х років минулого століття Іштван Ковтюк почав займатися вивченням рідних йому угорських говірок Ужанщини: дослідив особливості їх фонетики, лексики, морфології, синтаксису та стилістики, у тому числі вплив східнослов'янських мов на їх словниковий склад. Саме це коло проблематики стало темою його дисертаційного дослідження. Захищена в 1974 році робота Іштвана Ковтюка «Українізми в угорській говірці пониззя ріки Уж Закарпатської області Української РСР» (первісна назва «Українізми в венгерском говоре низовья реки Уж Закарпатской области Украинской ССР») вийшла друком у 2007 році, пролежавши в рукописі майже 35 років (Котуук 2007). Ця важлива для вивчення угорської діалектології та українсько-угорських міжмовних контактів праця була видана кафедрою української та русинської філології Ніредьгазької вищої школи, відомої як науковий осередок справжніх поціновувачів історичних та мовних скарбів східних слов'ян Закарпаття. Редактор Андраш Золтан у передмові до видання зазначає: «Захищена в 1974 році дисертація в Ужгородському університеті у свій час і при тогочасних обставинах не мала можливості вийти друком. Її тема, обсяг та якість опрацьованого матеріалу в той час заслуговували б на те, щоб цей матеріал уже тоді став частиною друкованої фахової літератури у сфері дослідження українсько-угорських міжмовних контактів». (З'явилися рецензії на монографію у фахових виданнях, наприклад, BÁRÁNYNÉ 2009, GAZDAG 2009, P. LAKATOS 2010.) 28 квітня 2008 року відбулася презентація монографії Іштвана Ковтюка на кафедрі української та русинської філології Ніредьгазької вищої школи. Видання представляла кандидат філологічних наук, професор Ілона П. Лакатош, яка наголосила на необхідності видання монографії Іштвана Ковтюка угорською мовою, щоб наймолодше покоління угорських філологів могло ознайомитися з особливостями мововживання угорськомовних мешканців, які проживають у східній частині історичної Угорщини.

Протягом кількох років Іштван Ковтюк брав участь у збиранні матеріалу для «Загальнокарпатського діалектологічного атласу» (1989–2003), а також до словника закарпатських угорських говорів (словникові статті представлені в журналі *Acta Hungarica*). Неабиякого значення набули науково-популярні статті з культури угорської мови та переклади творів художньої літератури з української, російської, удмуртської і татарської мов угорською, розміщені на сторінках місцевих газет і журналів.

У 1982 році побачила світ книга під назвою *Magyar helyesírási tanácsadó* [Порадник з угорського правопису] (Ужгород, 1982). Статті, що торкаються проблем культури угорської мови, а також особливостей закарпатських угорських говорів, зібрано у виданні під назвою *Anyanyelvünk peremén* [На витоках рідної мови] (Ужгород–Будапешт, 1995).

Окрім наукової діяльності, Іштван Ковтюк наполегливо працював і в освітній царині, зокрема, із 1971 року створив 16 підручників з угорської мови для загальноосвітніх шкіл Закарпаття (деякі кілька разів перевидавалися), затверджених Міністерством освіти і науки СРСР, пізніше України для 4–11 класів. Таким чином, кілька поколінь угорськомовних школярів нашого краю вивчали рідну мову саме за підручниками укладеними Іштваном Ковтюком. У 2005 році разом із групою фахівців уклав програму з угорської мови, угорської та зарубіжної літератур для загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання. Для студентів вищих навчальних закладів стали в пригоді методичні вказівки науковця для вивчення історії угорської літературної мови, синтаксису угорської мови, а також збірник вправ і завдань з граматики угорської мови тощо.

У 2000 році Іштвана Ковтюка запросили на кафедру української та русинської філології Ніредьгазької вищої школи головним співробітником при укладанні шеститомної бази даних українсько-угорського словника (Ніредьгаза, 2000–2003) та двотомного угорсько-українського словника (Ніредьгаза, 2005–2006). Іштван Ковтюк є головним редактором угорсько-українського (Ужгород–Берегово, 2006) та українсько-угорського (Ужгород–Берегово, 2008) словничків.

Предметом гордості вченого є його вихованці, адже з часу заснування кафедри угорської філології в Ужгородському університеті він був наставником кількох поколінь студентів, учителів угорської мови та літератури. Серед них є відомі на сьогодні науковці-мовознавці та літературознавці, які тепло згадують свого викладача, що залишається для них взірцем наполегливості і працелюбності.

Отже, можемо стверджувати, що Іштван Ковтюк своє життя присвятив служінню рідної угорської мови, однак не можна недооцінювати заслуги науковця у галузі слов'янського мовознавства, у тому числі в україністиці. Адже він першим виконав всебічне дослідження впливу східнослов'янських мов (російської та української) на лексику закарпатських угорських говорів, проаналізувавши їх фонетичну та морфологічну адаптацію в мові-реципієнті, подавши тематичну класифікацію, уклавши тлумачно-етимологічний словник майже трьохсот українізмів та русизмів в угорських говірках Ужанщини.

З огляду на різнобічну діяльність, у 1963 році Інститут мовознавства Угорської академії наук нагородив Іштвана Ковтюка премією Балінта Чюрі за внесок у вивчення угорських говорів Закарпаття. За здобутки у сфері художнього перекладу в 1997 році Спілка письменників України відзначила його премією Федора Потушняка. У 2004 році Міністерством освіти і науки України Іштван Ковтюк нагороджений знаком «Відмінник освіти України».

Колеги, вихованці та друзі щиросердно вітають Іштвана Ковтюка зі славною датою на життєвому календарі – 80-річчям. Бажають ювілярові, аби підґрунтям щасливого життя та подальшої плідної професійної діяльності були міцне здоров'я та довголіття, невечерпна наснага і оптимізм, аби успішно здійснювалися творчі задуми і плани.

Єлизавета Барань

Література

- BÁRÁNYNÉ 2009 = BÁRÁNYNÉ KOMÁRI Erzsébet: Kótyuk István: Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai – Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре. (Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia 22.) Nyíregyháza, 2007. *Magyar Nyelvőr* 133 (2009): 95–101.
- GAZDAG 2009 = GAZDAG Vilmos: Jelentés az ukrán–magyar nyelvhatárról. *Kisebbségkutatás* 18 (2009): 476–481.
- KÓTYUK 2007 = KÓTYUK István: *Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре – Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai.* (Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia 22.) Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszék, 2007.
- P. LAKATOS 2010 = P. LAKATOS Ilona: Kótyuk István: Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре. – Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai. *Magyar Nyelv* 106 (2010): 227–233.